

ŠTEVILKA 10

LETNIK XXXV

NARODNI GOSPODAR

GLASILO ZADRUŽNE ZVEZE V LJUBLJANI

V LJUBLJANI, DNE 15. OKTOBRA 1934

VSEBINA: Bratje zadrugarji! — Dr. Basaj: Obrestna mera in zaščitne odredbe. — 40-letnica srbskega zadrugištva. — Zadrugištvo pod fašističnimi vplivi. — Kako je s sancijskim fondom? — Iz našega zadrugištva. — Osebne vesti. — Literatura.

Priloga „Narodnega Gospodarja“ št. 10., I. 1934.

Za vsa objavljena vabila, pri katerih ni izrecno drugače določeno, velja določba: Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in pri istem dnevnem redu drugi občni zbor, ki veljavno sklepa ne glede na število navzočih članov.

Redni občni zbor Gospodarske zadruge na Češnjici pri Železnikih, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 4. novembra 1934 ob 9. uri dopoldne. Dnevni red: 1. volitev načelstva. 2. volitev nadzorstva. 3. slučajnosti.

Izredni občni zbor Delavske hranilnice in posojilnice v Hrastniku, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 23. oktobra 1934 ob 7. uri zvečer v posebni sobi g. Alojza Logerja. Dnevni red: 1. poročilo o poslovanju zadruge. 2. čitanje revizijskega poročila. 2. odstop in volitev načelstva. 4. odstop in volitev nadzorstva. 5. slučajnosti.

Izredni občni zbor Konzumne zadruge v Hrastniku, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 23. oktobra 1934 ob 8. uri zvečer v društveni dvorani „Prosvetnega društva“. Dnevni red: 1. čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora. 2. poročilo. 3. odstop načelstva in nadzorstva in volitev novega načelstva in nadzorstva. 4. čitanje revizijskega poročila. 5. slučajnosti.

Redni občni zbor Prve žeblijske in železo-obrtne zadruge v Kropi in Kamni gorici, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 16. novembra 1934 ob

pol 11. uri v Zadrugnem domu v Kropi. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. revizijsko poročilo. 3. potrditev računskega zaključka za l. 1933/34 in razbremenitev načelstva in nadzorstva. 4. sklepanje o predlogu nadzorstva glede pokritja izgube. 5. volitev dveh članov nadzorstva. Izstopila gg. Jakob Šolar in Janez Bohinc. 6. sprememba pravil. 7. sklepanje o predlogu načelstva za osnivanje fonda za prenovitev obrata v Kamni gorici. 8. proslava 40 letnice ustanovitve.

Občni zbor Prometne zadruge za blagovni promet v Ljubljani, r. z. z. o. z., se bo vršil v ponedeljek dne 20. oktobra 1934 ob 20. uri v pisarni načelstva na Tyrševi cesti št. 17. Dnevni red: 1. poročilo načelstva. 2. čitanje revizijskega poročila. 3. odobrenje računskega zaključka za l. 1933. 4. sklepanje o likvidaciji zadruge. 5. volitev načelstva in nadzorstva. 6. slučajnosti.

Občni zbor Obrtno-kreditne zadruge v Ljubljani, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 23. oktobra 1934 ob 6. uri zvečer v zadrugini pisarni, Gruberjevo nabrežje št. 8. Dnevni red: 1. poročilo o poteku likvidacije. 2. volitev likvidatorjev.

Letni redni občni zbor Zadrugne knjigarne v Trbovljah, r. z. z. o. z., se bo vršil v sredo dne 24. oktobra 1934 ob 5. uri popoldne v prostorih Društvenega doma. Dnevni red: 1. čitanje in odobrenje zapisnika zadnjega letnega občnega zbora. 2. poročilo načelstva in nadzorstva. 3. odobritev račun. zaključka za leto 1933/34. 4. volitev nadzorstva. 5. slučajnosti.

NARODNI GOSPODAR

GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“ V LJUBLJANI.

Člani „Zadruž. zveze“ dobivajo list brezplačno. Cena listu za nečlane po 25.— Din na leto, za pol leta 12·50 Din.
Cena inseratov po dogovoru. — Izhaja 15. dne vsakega meseca. — Rokopisi se ne vračajo.

VITEŠKI KRALJ ALEKSANDER I. ZEDINITELJ

Bratje zadrugarji!*

Naše jugoslovansko združništvo je bilo vedno resničen odsev narodne duše in je delilo z narodom vsako veselje, vsako žalost, vse skrbi in vse tuge. Danes, ko joka za svojim najboljšim sinom mesto kakor vas, palača kakor najubožnejša hišica, ko ves jugoslovanski narod objokuje velikega branilca mednarodnega miru in svetovne civilizacije, kako ne bi jugoslovansko združništvo stalo zlomljeno in z neizmerno žalostnim srcem pred krsto Velikega sina Jugoslavije, za katerega vemo, da je tudi sam bil zadrugar in da je v dneh svojega odločnega stremljenja zapustil našemu združništvu izročilo, da

„danes je bolj kot kedaj potrebno, da je vsakomur jasno, da je združništvo najbolj zdrava oblika gospodarskega obstoja in socialnega napredka naše vasi“.

Polni smo globoke hvaležnosti za vse napore, ki nam jih je dal veliki pokojnik. To čustvo hvaležnosti ne bo nikdar izginilo niti iz naših src, niti iz združniških domov.

Združništvo je bilo vedno že od svojega početka iskren branilec in nosilec jugoslovanstva in zato je samo po sebi razumljivo, da bo naše združništvo najzvesteje in najodločneje izpolnjevalo izročilo Viteškega kralja Zedinitelja in svojega

Prvega zadrugarja: **„Čuvajte mi Jugoslavijo.“**

Najbolje ohranimo spomin nanj, ako ga bomo posnemali v njegovi veliki skrbi za narod. Naša dolžnost je, da imamo vedno pred očmi nesreče in težave naroda kot jih je imel On. Najodličnejše lastnosti Velikega kralja so bile krepka volja, delavnost, požrtvovalnost — in na nas je, da v naše združno delo spravimo te Njegove lastnosti, ker dobro vemo, da se veliki cilji morejo doseči samo s krepko voljo, delavnostjo in požrtvovalnostjo. Zlomljeno od bolečin radi teške izgube naše združništvo vendar ne izgublja zaupanja v uspešnost svojih naporov in odločnega stremljenja v bodočnosti, ker je globoko prepričano, da bo tudi naslednik Velikega pokojnika Njegovo Veličanstvo Kralj Peter II. hodil po stopinjah svojega Velikega očeta in bo pospeševatelj, zaščitnik, zagovornik in pokrovitelj vseh naporov našega združništva, ki mu bo najzvestejši pomagač v pospeševanju narodne sreče in blagostanja. Prosim vas, bratje zadrugarji, da z menoj vskliknete:

Slava Viteškemu kralju Aleksandru I. Zedinitelju!

Naj živi Njegovo Veličanstvo kralj Peter II.!

Naj živi ves kraljevski dom!

* Govor predsednika dr. A. Korošca na žalni seji Glavne združne zveze v Beogradu 17. oktobra 1934.

Dr. Basaj:

Obrestna mera in zaščitne odredbe.

Obrestni dogovor v rednih razmerah.

Obrestna mera je privatno-pravni odnos med upnikom in dolžnikom. To je stvar **svobodnega dogovora**. To je veljalo, dokler so bile pri nas redne gospodarske razmere. V dveh smereh je zakon kljub tej svobodi stavil meje: a) določena je bila **zakonita obrestna mera**, če med upnikom in dolžnikom ni bilo dogovora glede višine ali če ni bilo jasnosti; b) kazenske odredbe so bile **proti oderuštvi**, t. j. proti pretirani obrestni meri v slučaju, ako kdo izkorišča gospodarsko stisko ali gospodarsko slabost drugega in zahteva pretirano obrestno mero.

Obrestna mera — predmet zaščite.

V času izredno težkih gospodarskih razmer smo pa dobili uredbo o maksimiranju obrestne mere, ki zadeva brez izjeme vse odnose med upnikom in dolžnikom in izključuje svobodni dogovor glede višine obrestne mere tako, da preko maksimalne obrestne mere dogovorjena obrestna mera postaja nična, upnika pa zadenejo še kazenske sankcije.

Obrestna mera za vse vrste odnosov med upnikom in dolžnikom je določena z uredbo o maksimiranju obrestne mere in to v glavnem v odvisnosti od eskontne obrestne mere Narodne banke.

Merilo — eskontna obrestna mera.

Eskontna obrestna mera Narodne banke, centralne denarne ustanove, je nekaka uradna obrestna mera in velja v vseh državah kot barometer, ki kaže, koliko stane v dotični državi izposojeni denar. V vseh državah se namreč obtok novčanic emisijske banke uravnava z eskontno obrestno mero. Pri nas velja sicer nekoliko drugačen sistem in je

višina kreditov pri Narodni banki kontingentirana. Vendar pa se je tudi pri nas kot osnova uredbe o maksimiranju obrestne mere postavila eskontna obrestna mera Narodne banke.

Za vse vloge pri denarnih zavodih se sme plačevati obrestna mera, ki je za 1% nižja od eskontne obrestne mere Narodne banke.

Za vsa posojila pri denarnih zavodih pa se sme računati največ obrestna mera, ki je za $4\frac{1}{2}\%$ višja od eskontne obrestne mere Narodne banke.

Le za ona posojila, pri katerih upnik ni denarni zavod, velja absolutna maksimalna obrestna mera 8%.

Eskontna obr. mera pri nas in drugod.

Pri nas znaša eskontna obrestna mera Narodne banke $6\frac{1}{2}\%$. Razumljivo je, da je vsled razmeroma visoke obrestne mere Narodne banke tudi maksimalna obrestna mera za kredite pri denarnih zavodih razmeroma visoka, namreč $6\frac{1}{2}\%$ in $4\frac{1}{2}\%$, t. j. 11%. Toda države, ki imajo obilico kapitala, imajo dosti nižjo eskontno obrestno mero, tako n. pr. Anglija in Švica 2%, Francija in Holandija $2\frac{1}{2}\%$, Združene države Severne Amerike pa celo le 1%. Seveda pa so tudi države, ki so eskontni meri naše Narodne banke zelo blizu: tako Romunija 6%, Bolgarija, Grčija in Albanija 7%. Nekako srednjo eskontno obrestno mero imajo Poljska 5%, Avstrija $4\frac{1}{2}\%$, Nemčija 4%, Čehoslovaška $3\frac{1}{2}\%$, Italija 3%.

Vprašanje je, ali ni za kredite pri denarnih zavodih $4\frac{1}{2}\%$ diferenca previsoko vzeta. Dva momenta sta, ki opravičujeta to razmeroma visoko razliko za denarne zavode pri nas: a) **visoke režije** denarnih zavodov, zlasti

tudi davčne in taksne obremenitve; b) dosti **veliki riziko** pri vseh kreditih. Denarni zavodi namreč ne morejo dajati kredite za trgovino, obrt in industrijo s takimi zavarovanji, formalnostmi in kvantitami, kakor Narodna banka ali državna hipotekarna banka.

Obrestna mera za vloge.

Maksimalna obrestna mera za vse vloge pri denarnih zavodih pa je odrejena z 1% pod eskontno obrestno mero Narodne banke dosti nizko. Res, da so denarni zavodi poprej leciturirali z obrestno mero za vloge in je bila ta obrestna mera v gotovem obsegu med vzroki današnje denarne krize, vendar moramo pri obrestni meri za hranilne vloge upoštevati tudi druge faktorje. Tukaj mislimo zlasti privatna posojila in pa možnost plasiranja denarja v državne papirje.

Ako da kdo denar privatno kot privatno posojilo, ima pravico do 8% obrestne mere. To pa je kar za 2½% več nego dobi, če vloži denar v denarni zavod. To je vsekakor prevelika diferenca.

Kakšne obresti pa nudijo drž. papirji?

Še bolj očitna pa je diferenca, če primerjamo maksimalno obrestno mero za vloge z obrestno mero, ki jo nudijo po današnjem kurzu državni papirji. Človek bi mislil, da bo pri tej obrestni meri najvišja konjunktura za trgovanje z državnimi papirji in na borzah z efekti največji promet.

Kaj nudijo posamezni papirji na obrestih z ozirom na današnji kurz?

1. **Obveznice vojne škode** (nominale 1.000, kurz 350) nam obrestujejo denar po 7½%; a poleg teh obresti so še dobitki, ki se žrebajo štirikrat na leto in katerih vrednost moramo računati vsaj ½%. Toda ratna šteta je vendar papir, ki je še najbolj populariziran

in zato njen kurz tudi v današnjih dneh še dosti visok.

2. **7% investicijsko posojilo** (nominale 100, kurz 71) nudi danes kupcu obresti 9½%. Tega papirja res ni veliko v prometu, toda obresti so za kupca tega papirja zelo lepe.

3. **Begluške obveznice** (nominale 100, kurz 60) nudijo kupcu 10% obrestovanje. Papir je seveda pri nas bolj redek.

4. **Obveznice 8% Blaira** (nominale 100, kurz 67) nudijo pri današnjem kurzu 11½% obresti, **obveznice 7% Blaira** (nominale 100, kurz 57) pa celô 12½% obresti.

5. **Delnice Privilegirane agrarne banke** se obravnavajo enako kot državni papirji, ker jamči država po zakonu za 6% dividendo in imajo tudi sicer privilegije kakor državni papirji. Ta papir (nominale 500, kurz 217½) nudi pri današnjem kurzu nič manj kot 12½% obresti, če odbijemo od dividende 10% ni novi davek na dividende. Ker bi se pa praviloma od kuponov teh delnic 10%-ni davek na dividende ne smel odbijati, z ozirom na zakonito delo, da so ti kuponi vseh državnih davkov in vseh samoupravnih doklad prosti, bi imeli pri tem papirju 13½% obrestovanje.

Pri teh visokih procentih obrestovanja kakršno nudijo državni papirji, pa je treba upoštevati še tudi dejstvo, da so obresti državnih papirjev **proste rentnine in dohodki iz vseh navedenih državnih papirjev prosti vseh davkov**, torej odbitna postavka pri določanju podlage za pridobnino odnosno družbeni davek.

Zakaj ni trgovine s papirji?

Pri teh nezaslišano visokih obrestih, kakršne nudijo kupcu danes državni papirji, se nam čudno zdi, da je vendar trgovina s papirji tako mlačna, da ne rečemo, mrtva. Uredba o maksimiranju obrestne mere na-

ravnost sili vlagatelje, da se začno zanimati za kupovanje državnih papirjev. Vsakdo bi mislil, da bo posledica maksimiranja obrestne mere za hranilne vloge oživitev trga z državnimi papirji in sukcesivno naraščanje kurza vseh papirjev. Vendar te posledice ni bilo. Kje so vzroki?

Predvsem naš varčevalec še ni navajen na kupovanja državnih papirjev. On je premalo informiran. Kakor je na Angleškem in Francoskem kupovanje raznih obrestonosnih papirjev nekaj naravnega za vsakega varčevalca, nekaj bi rekel prirojenega, tako pri nas varčevalec smatra kot edini način obrestonosnega naganja prihrankov vlaganje v privatne ali državne zavode. Pri nas trgovina z državnimi papirji še ni popularizirana.

Poleg neinformiranosti varčevalcev je pa še drug razlog, da poklicni trgovci z državnimi papirji, to so denarni zavodi, za populariziranje te trgovine niso ničesar storili. Ali ta posel ni bil dosti donosen, ali so ga diskredirali svoječasno nesolidni agenti, ki so prodajali obveznice vojne škode, rdečega križa in tobačne srečke, dejstvo je, da se pri nas denarni zavodi s tem poslom niso dosti bavili. Mogoče bodo težji časi, ki so sedaj nastopili za denarne zavode imeli to dobro posledico, da bodo denarni zavodi iskali zaslužka tudi v kupovanju in prodajanju državnih papirjev.

Tretji moment, ki se tudi ne sme prezreti, pa je ta, da je pri nas precej državnih papirjev že ob emisiji sami ravno radi načina, kakor je bilo podpisovanje urejeno, prišlo med narod. Tako je bilo pri vojni škodi, katera je vsa bila ravno razdeljena do vojne odškodnine upravičenim in je šele od njih prehajala na denarne zavode. Tako je bilo pri obveznicah 7%-nega investicijskega posojila. Slično je bilo zopet pri delnicah Privilegirane agrarne banke.

Za današnje razmere pa moramo še posebej uvaževati pomanjkanje likvidnega denarja, ki je gotovo eden glavnih razlogov mrtvila na tržišču denarnih papirjev.

Splošno **nezaupanje**, ki je prišlo l. 1931 s finančno krizo, drži danes varčevalce še vedno v takem položaju, da si ne upajo gotovine naložiti niti v državne papirje, ker bi jim bila gotovina po eni strani preveč vezana, po drugi strani pa jim je kurz preveč nestalen, zvezan torej z možnostjo izgube. Posel je torej radi nestalnosti kurzev državnih papirjev preveč riskanten.

Razmere se konsolidirajo. Tudi na trgu drž. papirjev bo kmalu več informiranosti in več zanimanja. To bo poživilo trg z vrednostnimi papirji in polagoma spravilo kurze in obresti na normalni nivo a nezaslišane višine kurzev na višino obresti današnjega časa.

40-letnica srbskega zadružništva.

Letos je poteklo 40 let, odkar je bila ustanovljena prva kmetijska zadruga v Srbiji i. s. v Vranovu pri Smederevu v marcu leta 1894. Srbsko kmetijsko zadružništvo slavi torej 40-letni jubilej prve kmetijske zadruge v Srbiji. Razumljivo je zato, da je Glavna zveza srbskih kmetijskih zadrug kot matica vsega kmetijskega zadružništva v Srbiji ho-

tela 40 letnjco obstoja prve zadruge čim bolj slovesno proslaviti.

Tej proslavi je v prvi vrsti bil namenjen zadružni kongres v Belgradu 27. septembra. Veličastne in največje manifestacije svobodenega kmetijskega zadružništva, kakršne naša država še ni videla, se je udeležilo okoli 30.000 kmetov zadrugarjev iz ceie države.

Zastopano je bilo po močnih delegacijah tudi češkoslovaško, bolgarsko in romunsko zadružništvo. Žal nam manjka mesta, da bi opisali ta veličastni kongres in spreved skozi Belgrad, ki se je razvil po kongresu. Omejiti se moramo samo na to, da povdarimo važnost tega kongresa v trojnem oziru.

Bil je to **kongres slovanskega zadružništva**, ker so se ga Čehoslovaki in Bolgari udeležili z močnimi delegacijami. Ni se bilo mogoče ubraniti utisu, da je ta kongres velika manifestacija za slovansko zadružno vzajemnost, posebej pa za čim ožjo skupnost med zadružnimi organizacijami Jugoslavije in Bolgarske.

Kongres je imel tudi drugi namen, da namreč **razgiba in dvigne k stanovski zavesti široke plasti kmeta**. V sedanji težki gospodarski krizi preti nevarnost, da ravno kmeti stan pod strašnimi udarci krize postane apatičen, obupa nad možnostjo izboljšanja in rešitve in se brez inicijative in moči prepusti usodi. Odporne sile najmočnejšega stanu je treba vzdramiti. Širokim plastem naroda je treba pokazati, da položaj ni brezupen, da je rešitev kmeta v stanovski samopomoči, v kmetijskem zadružništvu.

Kongres in veličastni spreved skozi Belgrad je imel tudi namen pokazati trdno odločnost zadružništva, da **brani zadružno organizacijo in njene pravice proti nasprotnikom**. Nasprotniki kmetijskega zadružništva vodijo v zadnjih letih ostro borbo proti zadružništvu in napadajo zadružno organizacijo na vseh svojih zborovanjih in v svojem tisku. Potom svojih stanovskih organizacij skušajo tudi vplivati na zakonodajo tako, da bi se delo zadrug onemogočalo ali pa vsaj čim bolj oviralo. Doživeli smo v zadnjem letu ravno v davčni zakonodaji spremembe, ki bodo močno škodovala poslovanju nabavnih in prodajnih zadrug. Kongres je bil mogočna manifestacija volje, da hoče

zadružništvo svoje pravice braniti in da hoče zlasti čuvati najštevilnejši stan, to je kmeti stan pred izkoriščanjem s katerekoli strani.

Zveza je prejela častitke in priznanje ob 40-letnici tudi od pokojnega Viteškega Kralja Aleksandra I. Zedinitelja in Prvega zadrugarja, ki je vedno z največjo pozornostjo in naklonjenostjo sledil delu zadružništva. Lastnoročno pisana častitka glasi tako-le:

„40 let požrtvovalnega in plodonosnega zadružnega dela zasluži najvišje priznanje in kaže na zdravo pot k napredni bodočnosti naše vasi.“

V imenu Zadružne zveze je kongres pozdravil dr. Joža Basaj s sledečimi besedami:

„Prinašam Vam srčne pozdrave in častitke slovenskega zadružništva. Iskreno in z velikim veseljem Vam častita k 40-letnici in k tej mogočni manifestaciji Zadružna zveza s svojimi 670 zadrugami.

Že naši očetje, Vaš Mihajlo Avramović in naš dr. Krek sta bila združena v ozkem prijateljstvu, čeprav so ju tedaj ločile še državne meje. Tem tesnejše morajo biti prijateljske zveze med nami danes, ko smo združeni pod varno streho naše narodne države.

Čudim se ogromni udeležbi in temu veličastnemu pregledu Vaših zadružniških vrst, katere v vzorni disciplini, navdušene in neustrašene korakajo pod zadružnimi zastavami, utrjene v borbi za zadružna načela in istočasno pripravljene za nadaljnjo borbo. Ko gledamo to zadružno armado, raste v nas vera v zadružništvo.

Zadružništvo pomeni boj za socialne pravice kmeta. Današnja zadružna proslava, velika navdušenost in neustrašenost zadružne armade sta dokaz, da je kmet v borbi za socialne pravice premagal nasprotnike zadružništva. Ta borba se bo še nadaljevala, ker protivnik še ni strtl. Čim bolj bodo di-

sciplinirane zadružne vrste, tem prej bo prišlo do končne zmage kmeta in njegovega zadružništva.

Danes vsi vemo, da ne more biti druge gospodarske politike nego zadružna po-

litika, ki vodi do socialne pravičnosti in do politične ter gospodarske moči naroda. Naj živi zadružno bratstvo!

Ako nam bo dopuščal prostor, bomo prinesli o kongresu prihodnjic kaj več.

Zadružništvo pod fašističnimi vplivi.

V zadnji številki smo bili opisali položaj italijanskega zadružništva pod vplivom fašističnega režima. Druga velika država, v kateri gre zadružništvo rakovo pot zaradi pritiska politične stranke, je Nemčija.

Nemci so bili ponosni na svoje mogočno zadružništvo, katerega sledovi segajo daleč nazaj v davnino. Kakor pa ni najti nikjer nepretrgane organske zveze med stari in novodobnim zadružništvom, tako tudi ne na Nemškem. Na moderno zadružništvo je začel prvi opozarjati Viktor Huber, ki je seznanjal svoje rojake o velikem ekonomskem, kulturnem in moralnem pomenu zadružne misli. Njegov nastop je znatno vplival na vse kasnejše teoretike in praktike.

Zlasti je bila njegova pomoč dobrodošla prvemu organizatorju mestnih zadrug Hermanu Šulceju, ki je bil l. 1849 osnoval prvo zadrugo za nabavo sirovin (za mizarje), kmalu nato pa razne druge zadruge za obrtnike. Šulce je videl ogromno opasnost, ki pretila malim obrtnikom od konkurence tovarniških podjetij, pa je prišel na misel, da bi se mogli obrtniki rešiti le, ako bi sami začeli delati na veliko in bi v ta namen skupno oskrbovali nakup sirovin, predelavo in prodajo. Kmalu pa je opazil pomanjkanje denarnih sredstev in ker se ni moglo pričakovati, da bi mogli obrtniki sami zbrati potrebni kapital, je začel snovati kreditne zadruge, ki naj bi zbirale in ustvarjale denarno podlago za njegov zadružni sistem. Na tem polju je imel Šulce največ uspehov

in ravno po kreditnih zadrugah je postal najbolj znan in popularen. Postopoma je potem prešel na nabavljalne (konsumne) zadruge, ki so kmalu dosegle velike uspehe.

Tretji, za zadružništvo zelo zaslužni mož je bil Friderik Rajfajzen, ki je bil svoje javno delovanje pričel z ustanovitvijo dobrodelnega društva, da bi pomagal kmetskemu ljudstvu, ki je v letih 1846 do 1848 zaradi slabih letin veliko trpelo. Takih društev je kasneje osnoval še več, ker je bil tedaj na Nemškem običaj, da so se v sličnih nepriklakah zbirali prispevki za podpiranje potrebnih. Nobeno od teh društev se pa ni moglo trajno obdržati. Zato se je odločil za zadružno organizacijo po Šulcejevih načelih: samopomoč, solidarno jamstvo, poslovanje po trgovskih načelih, obrestovanje posojil. Kasneje je tem temeljnim lastnostim dodal iz svojega še šledeče: uprava bodi brezplačna, dobiček naj se ne deli, osnuje naj se nedeljiv osnovni zaklad, zadruga naj se omeji na tak okoliš, v katerem se ljudje dobro poznajo. Rajfajznove posojilnice so se hitro širile. Kmalu jih je bilo toliko, da so ustanovile svojo lastno zvezo, ki ji je Rajfajzen načeloval vse do svoje smrti.

Toda tudi kritika ni izostala. Po Rajfajznovem mišljenju je treba, da se vsi posli, ki so zvezani z dajanjem posojil, (t. j. nabavljanje in prodajanje), osredotočijo na enem mestu, v posojilnici. Posojilnica naj nabavlja, kar člani potrebujejo in naj prodaja, kar imajo člani naprodaj; isto tako

naj bo ves kmetov denarni promet v rokah njegove posojilnice. Rajfajznovi najožji sotrudniki so mu le s težavo dokazali, da je treba vsaj mlekarske in vinarske zadruge oddvojiti od posojilnic. Tako Rajfajznovo stališče je polagoma ustvarjalo nasprotstvo v zadrugarskih vrstah. Ko se je tej nezadovoljnosti pridružil še agilni in ugledni dr. Viljem Haas, je prišla razdvojenost do izraza v tem, da se je ustanovila posebna zveza kmetijskih zadrug v Darmstadt. Osnovne razlike te nove zveze napram Rajfajznovi zvezi so bile: decentralizacija v združništvu; za vsako vrsto poslovanja naj se osnuje posebna zadruga; nobena zadruga naj ne izvršuje več različnih poslov. Haasova organizacija je kmalu znatno prekosila Rajfajznovo.

Drugi razkol je nastal v Šulcejevi zvezi leta 1902. Ondi je bilo namreč dosti delavskih kosumnih društev, ki so stala pod vplivom socialnodemokratske stranke in ki so imeli glede končnih smotrov drugačno naziranje. Večletni notranji boji so se končali tako, da so bile te zadruge izključene iz zveze in da so si ustanovile lastno centralo v Hamburgu, ki ji je načeloval duhovni voditelj nove struje spretni Henrik Kaufman, eden izmed najboljših združnih strokovnjakov iz zadnje dobe. Že kmalu se je zveza začela baviti z lastno proizvodnjo. Najprej je začela izdelovati milo. Že s tem prvim poizkusom ni šlo gladko. Ta nova namera organizovanih konsumentov je bila vzbudila sumnjo tovarnarjev. Dotlej je zveza imela protivnike samo med zasebnimi trgovci; sedaj so se jim pridružili še fabrikantje. Proti nabavljalnim zadrugam se je stvorila „fronta ogroženih interesentov“ in prizadevanje zveze je povsod naletelo na velike ovire. Šele kasneje se je stvar obrnila na bolje, ko so socialisti dobili večji vpliv na državno upravo in na občine. Glavna nabavljalna zadruga

hamburškega pravca je bila postopoma odprla mnogo poslovalnic in lastnih tovarn. Te združne tovarne so bile urejene na veliko in oskrbljene z najmodernejšimi pripravi, kar jih je mogla pribaviti visoko razvita nemška tehnika. S svojimi delavskimi domovi in naselji so bile te tovarne ponos nemške industrije. Predno so bili prišli narodni socialisti do vlade, so bile ustanovljene sledeče tovarne: 3 tovarne testenin, 5 mlinov, 1 tovarna za konserviranje sadja in zelenjave, 1 tovarna za razna hranila, 7 tovarn za predelavo mesa, 1 tovarna sirov, 2 za predelavo rib, 1 za kakao in čokolado, 1 za sladno kavo in cikorijo, 1 tobačna tovarna, 5 tovarn za cigarete, več tovarn za začimbe in predelavo odpadkov oljnatih rastlin, 1 tovarna za izdelovanje tkanin, 1 tovarna za specialne tkanine, 1 za izdelovanje oblačil, 1 za izdelovanje obutve, 1 za izdelovanje perila, 2 tovarni za milo, 2 za žarnice, 1 za kemikalije, 1 za izdelovanje krtače itd.

Kakor se vidi iz teh podatkov, je hamburški združni pravec krepko nastopil pot doslednega izvajanja združnega principa. Vse to delo pa mu je nakopalo veliko nasprotstvo v krogih, ki so smatrali, da se s tem ogrožajo njegovi legitimni interesi.

Poleg teh pomembnih organizacij je treba omeniti še dve drugi. Obrtniške zadruge, okoli 180 po številu, so bile že davno prej osnovale svojo posebno zvezo, ki pa ni imela stikov ne z mestnimi, ne s kmetijskimi zadrugami. Vse njihovo delo pa se ni povzpelo do kake znatne višine. Večji pomen so dobile šele, ko so narodni socialisti prišli na površje. Drugače bi jih sploh ne omenjali, kakor tudi ne omenjamo več tisoč kmetijskih in mestnih zadrug, katere niso pripadale nobeni zvezi, in katere zaradi tega imenujejo „divje zadruge“. Pač pa je treba omeniti neko drugo osrednjo organizacijo v krilu nabavljalnih zadrug. Zadrugam, ki so se bile

zbrale okoli hamburške zveze, se je očitalo od vseh strani, da so socialističke. Na čelu najvažnejših zadrug, posebno na čelu zveze so bili ljudje v večini ljudje, ki so pripadali socialno-demokratski stranki. Propagandna in prosvetna izobraževalna akcija je bila v rokah teh ljudi, ki so vedno zastopali misel integralnega združništva, naglašajoč celo preveč, da je liberalnemu gospodarskemu redu odzvonilo in da so nabavljalne zadruge dober uvod za nov gospodarski red. Taka propaganda je vzbujala vznemirjenje materialno zainteresiranih krogov in to vznemirjenje je postalo vedno večje. Materialnim nasprotnikom so se pridružili še idejni in sicer iz vrst strokovnih zvez, ki so stale na pozitivnem krščanskem temelju.

Med krščanskimi delavskimi društvi se je že od l. 1900 opazala težnja, da si osnujejo lastne nabavljalne zadruge. Ko je bil l. 1902 v Monakovem kongresu teh društev, se je poročalo, da obstoji že 37 nabavljalnih zadrug z 2470 člani. L. 1905 so imele konsumne zadruge krščanskega pravca svoj prvi kongres, bilo jih je 42 s 5400 člani. L. 1908 je začel vodja tega gibanja Peter Schlak izdajati list „Konsumverein“ in na koncu istega leta se je ustanovila v Kolinu zveza zapadnonemških nabavljalnih zadrug, ki se je l. 1913 prekrstila v državno zvezo nabavljalnih zadrug. L. 1921 je bilo število zadrug naraslo že na 418 z 493.000 člani. Vsled fuzij s podobnimi sosednjimi zadrugami je bilo koncem l. 1932 zadrug le še 259. Toda število članstva je bilo narastlo na 758.417. Promet vseh zadrug je l. 1932 znašal skoro 151 milijonov mark, vrednost lastne produkcije pa 24,5 milijonov mark.

Hamburška in kolinska zveza sta delali vsaka za sebe. Idejne razlike med obema strujama so obstojale ves čas, dokler ni nastopil nov pokret narodnih socialistov, ki so zmagoslavno širili svoje vrste od leta do

leta in slednjič prevzeli vso državno upravo v svoje roke. Pojavili so se bili takoj po končani svetovni vojni. Spočetka je bila njihova kritika naperjena proti diktirani mirovni pogodbi. Kasneje so se obrnili proti osebam, ki so upravljale državo, čes da jo vodijo v propast. Tedaj se je začelo preganjanje in zapiranje njihovih pripadnikov, kar je pa le še okrepilo njihove vrste. Težke gospodarske razmere, nered v valutarnih odnosih in splošna nezadovoljnost, vse to je tudi pomagalo, da se je pojačala njihova opozicija. Narodni socialisti so nastopili z vso silo proti socialnim demokratom in komunistom, češ da niso Nemci, da delajo za fantôm internacionale, da se ne brigajo za usodo naroda, da vso skrb obračajo samo sebi in svoji stranki, ki ji načelujejo največji sovražniki Nemčije — židje. V tem smislu je šla propaganda. Rekli smo že, da se je zadrugam hamburškega pravca očitalo od vseh strani, da so socialno demokratske. Sedaj so se tudi narodni socialisti obrnili proti njim. Te zadruge, tako so trdili, upropaščajo cele stanove; naperjene so proti narodni zajednici, ki so ji potrebni vsi stanovi; zato se morajo v interesu naroda prepovedati, uničiti, konfiscirati. Nihče drugi ni dotlej vodil tako ostre borbe proti zadrugam. Zadrugarji so v skrbah gledali, kako raste nezadovoljstvo in mržnja proti zadrugam, dočim so industrijski in trgovski krogi videli v tej propagandi umestno reakcijo na socialistične zlorabe.

Narodni socialisti imajo v svojem programu preureditev države. Kakor fašisti v Italiji smatrajo, da je treba državo preurediti na organski podlagi, tako da uživajo vsi deli in stanovi enako zaščito, ker so vsi potrebni za celoto. Današnja država je pogrešno urejena, v njej vlada borba interesov in tisti, ki je najmočnejši in najrazumnejši, se postavlja za varuha vsem ostalim. Do te

ga je prišlo zlasti zaradi prememb, ki so bile na gospodarskem polju nastale ob začetku 19. stoletja. Takrat je dotedanje več ali manj vezano hišno in cehovsko gospodarstvo zamenilo t. zv. svobodno gospodarstvo. Vsakdo je mogel delati, kar je hotel in kakor je hotel. Naravno, da je vsakdo imel pri tem pred očmi samo svoj lastni interes, nihče pa se ni oziral na interese celote, še manj na interese drugih posameznikov. Tako je glavni motiv vsakomur postal osebni dobiček. In vsak je gledal, da je pri svojem delovanju dosegal čim večji dobiček. Razume se da je posledica morala biti borba na vse strant, ki je popolnoma postavila v ozadje interese celote. Do česa je privedla ta borba, se vidi povsod: ogromna bogastva v roki nekoliko ljudi na eni strani, ogromna beda v masi na drugi strani, kaos in nesigurnost v vsakojakem življenju.

Narodni socialisti nočejo take države. Zahtevajo državo, v kateri ne bo interesne borbe, v kateri se bodo vsi interesi razvijali harmonično, v kateri bodo vsi zadovoljni. Kar je vzniklo kot potreba družbe in kar izvršuje neko funkcijo, ki je družbi potrebna, se mora zaščititi in ohraniti. Vse se mora usposobiti, da izvršuje svojo službo v blagor celote. Vsi morajo imeti pred očmi predvsem narodovo celoto, ki bo trpela vse dotlej, dokler ne bo vsak posameznik prošinjen s prvo, osnovno in najvažnejšo mislijo: vsak mora delati in živeti tako, kakor da bi bil v službi narodove celote. Splošni blagor bodi pred osebnim, Gemeinnutz vor Eigennutz.

V programu narodne socialistične stranke se zadrugištvo ne omenja. Toda vsakdo je pričakoval, da se mu bliža konec, ako pride ta stranka do oblasti. In res so dobili državno upravo v svoje roke. To je bilo 30. januarja 1933. Na delo so šli hitro. Najprej so se lotili državne preureditve. Državi

je dana stanovska osnova. Prvo mesto je dano kmetovalcem, ki dajejo narodu hrano in največ doprinašajo za ohranitev nordijske rase. Potem se vrstijo delavci, obrtniki, industrijalci in rudarji, za tem trgovci in vsi, ki služijo prometu i. t. d.

Vsakdo je dodeljen posebni skupini, oziroma podskupini. Vsaka skupina in podskupina je dobila svojega voditelja, katerega je treba ubogati in mu slediti.

Zadrugarji so z bojaznijo čakali, kedaj bodo prišle na vrsto zadruga. To se je tudi kmalu zgodilo.

Najprej so bile vse zveze pozvane, da se ravnajo po odredbah določenega jim voditelja. Potem so bili vsi upravni odbori odstavljeni; posamezne odbornike so tudi zaprli ali jih odvedli v koncentracijske taborne. Na njihova mesta so postavili svoje zaupnike, med katerimi so bili sicer tudi prejšnji zadrugarji, mnogi pa so bili pobrani takorekoč z ulice. Vsaka zveza nabavljalnih, kreditnih, obrtnih, mlekarških in drugih zadrug je dobila po enega državnega komisarja. Vse zadrugišno premoženje, ki je bilo vredno na stotine milijonov mark in ki se je nabiralo in hranilo dolga leta ljudskega dela, je po volji državne oblasti prešlo nankrat v upravo drugih ljudi. Istočasno so provedli tudi preureditev. Vse zadruga so se morale grupirati po svojem smotru, vse različne zveze z enakim smotrom so se morale spojiti v eno zvezo. Nabavljalne (konsumne) zadruga so tako namesto dveh zvez dobile eno, kreditne namesto več samostalnih zvez tudi samo eno zvezo in tako tudi vse ostale vrste.

V početku je bilo precej rezerve in obzirnosti nasproti nabavljalnim zadrugam, ki so bile glavni predmet prejšnjih spopadov. Ali ko so novi upravitelji in komisarji prišli vanje, ko so videli njihova skladišča in prodajalnice, njihov odlični red in skrbno delo,

zlasti pa strnjene vrste njihovih odjemalcev, tedaj so bili iznenadeni in osupnjeni. Uredba in delo zveze, glavne zadruga in krajevnih zadrug, red in delo mnogih ogromnih združnih tovarn so napravili silen utis in nepričakovan preokret. Pričakovali so, da bodo videli Potemkinove vasi, razvaline, tatvine in druge take stvari, toda videli so ogromno socialno zgradbo, ki dela čast nemškemu narodu.

Od tega časa so narodni socialisti spremenili svoj običajni ton proti združništvu. Nabavljalne zadruga, tako se izražajo, so dobro urejene, dobro delajo in so narodu potrebne. Imajo tovarne, ki po obsegu, uredbi in delu nimajo enakih. To vse je sad nemškega delavstva in mnogi delavci imajo v njih dostojen zaslužek in sigurno bodočnost. Vse to so napravili delavski prihranki. To se ne sme upropasti, nasprotno, treba je, da se ohrani in izpopolni. S svojim delom je združništvo izsililo priznanje tudi pri nasprotnikih.

V septembru 1. 1933 je voditelj nemške delovne fronte dr. Robert Ley podal izjavo o nabavljalnih zadrugah, ki naj bi označila vladino stališče napram tem zadrugam. Ta izjava ni nikogar zadovoljila, ne zadrug, ne njihovih nasprotnikov. Za zadruga je bila neprijetno iznenadenje, za nasprotnike je pomenila prevaranje v njihovih velikih nadah. Dr. Ley je izjavil, da morajo biti nabavljalne zadruga samo nabavljalne, kar naj bi bilo namenjeno tovarnarjem. Da bi se umirili tudi zasebni trgovci, je dr. Ley dodal, da morajo zadruga opustiti svoje vzporedne prodajalnice. Vendar pa zadruga doslej niso bile prisiljene, da bi zaprle svoje poslovalnice in tudi glede združne lastne produkcije se ni še ničesar ukrenilo.

Drug propovednik narodnega socializma dr. Gerhard Krause razlaga, kakšna bi morala biti vzgoja zadrugarjev. Principi njegove

vzgoje niso nič drugega nego principi narodno-socialnega pojmovanja. Zadruga se morajo po njegovem mnenju prilagoditi tem strankarskim principom.

Prejšnji voditelj kolinske zveze nabavljalnih zadrug, dr. Robert Schloesser, ki je sedaj postal duhovni vodja zedinjenih zvez nabavljalnih zadrug, je ob koncu septembra 1933 pisal, da t. zv. ročdelski principi, ki so si jih osvojile nabavljalne zadruga celega sveta, ne ustrezajo več duhu današnjega časa. Zaradi tega se morajo zameniti z drugimi. Kakšna naj bodo ta nova osnovna načela, je za enkrat še težko reči. Glavno je, da se uresniči edinost narodne celote in temu se mora podvreči vse, tudi zadruga. Saj zadruga niso nastale zaradi samih sebe, ampak da služijo narodu. Narod naj sam presodi, če mu je treba zadruga in kakšnih. Zadruga se ne smejo več pasivno zadržati napram cenam, ki jih postavlja muhasta trgovina, ampak morajo voditi svojo lastno politiko glede cen.

Nova, splošna zveza nabavljalnih zadrug je dobila državnega komisarja. Ime je sicer nekoliko ublaženo, ker se imenujejo zaupniki, ali stvarno so komisarji. Komisar v Hamburgu je postal Karl Müller, prejšnji ravnatelj neke združne banke. Kako on gleda na združništvo, se vidi iz kratkega spisa, ki ga je 1. 1933 objavil ob zaključku združne šole. Njegova iskrena želja je, pravi, da bi združno izobraževanje pripravljalo prave narodno-socialistične voditelje v združništvu. Ne samo voditelje, ampak narodno-socialistične voditelje. Če si predočimo, kako gledajo narodni socialisti na državo, narod in gospodarstvo, potem bo jasno, kakšni bodo ti voditelji.

Kakšne morajo biti nabavljalne zadruga v tretjem rajhu, pove v nekem članku minister Karl Ludvig Doer. Zadruga ne smejo priti tako daleč, da bi od njih zaviselo go-

spodarsko življenje nemškega naroda. One se morajo omejiti, dasi se še ne more reči, do kakšne meje. Blagor celega naroda mora brti pri tem merodajen. Nabavljalne zadruge se ne smejo izpopolniti tako, da bi zaradi njih srednji stan izgubil svojo eksistenco.

Bilo je še drugih izjav raznih drugih vodilnih osebnosti, toda naj te zadostujejo. Saj se iz njih jasno vidi, kako se opravičenim težnjam revnejših slojev za zboljšanje njihovega nezavidljivega socialnega položaja stavljajo na umeten način ovire in sicer vse to pod izgovorom, da tako zahtevajo koristi narodne celote.

Zadruge in njihove zveze niso na Nemškem več to, kar so bile in niso več v rokah ljudi, katere je zaupanje združnikov poklicalo na vodilna mesta.

Zasebni trgovci so zlasti nastopali proti popustu pri cenah, ki so ga dovoljevale zadruge. Ta sistem so bile nemške nabavljalne zadruge prevzele na Angleškem. Zadruge prodajajo blago po povprečni tržni ceni, ki je pa vedno večja, kakor cena, ki jo je zadruga plačala ob nabavi blaga s stroški vred. Tako ostane zadrugi nek presežek ali višek. Zadruga pa tega presežka ne prisvaja sebi, kakor to dela zasebni trgovec, ampak ga na koncu leta razdeli med združnike v razmerju njihovega izkupička, en del pa dene v rezervni sklad. Zadruga torej članu na ta način samo povrne, kar je med letom preveč plačal. Dasi je tak postopek pravičen, je vendar zelo bodel nemške trgovske kroge. Vlada se je lotila tudi tega vprašanja. Dne 27. novembra 1933 je izšel zakon o blagovnih popustih (rabat), ki je določil, da se večji popusti nego 3% ne smejo dajati. Ta prepoved velja tudi za zadruge. S tem se misli odpraviti konkurenca in doseči boljše reguliranje cen. Narodni socialisti so mnenja, da se borba v gospodarskem življenju izraža najbolj vidno v ce-

nah in zato pripravljajo centralni zavod, katerega glavna naloga bo, odrediti cene za vse blago in za vse usluge. V ta načrt se privzame tudi načrt o popustu. Zadruge imajo svoj pomen v narodnosocialistični državi samo kot regulatorji cen, nič več. V novi državi se gospodarstvo ne more voditi po preživeli liberalni metodi, ne bo se pa tudi vodilo po kakšnih fantastičnih načrtih, o katerih se ne zna kakšen bo njegov konec.

Povsod so se zadruge posluževale raznih dopustnih sredstev, da se predstavijo občinstvu in da povečajo število svojih članov. V ta namen so prirejale sestanke, konference, predavanja, razstave, so izdajale časopise i. t. d. Tako se popularizira združna misel in se ji pridobivajo novi prijatelji. Teh sredstev so se posluževale tudi nemške zadruge. Zlasti je v tem oziru bogata nemška združna literatura. Sedaj je vse to nabavljalnim zadrugam prepovedano. Tako zvani „zaupniki“ (komisarji) so na mig od zgoraj sklenili pismene sporazume z narodnosocialističnimi trgovskimi organizacijami, da se vse to delo postavi na drugačno podlago. Nabavljalne zadruge in njihova zveza so po tem sporazumu obvezane, da ustavijo vsako vabljenje novih članov. Obračati se smejo samo do svojih aktivnih članov ali do onih, ki so prenehali biti člani, nikakor pa ne smejo vzpodbujati drugih ljudi, naj bi pristopili. Na drugi strani so se trgovske organizacije zavezale, da ustavijo borbo proti nabavljalnim zadrugam. Zadruge se drže obljube, ki so jo dali v njihovem imenu komisarji, nasprotna stranka pa nadaljuje napade, ker ni zadovoljna in zahteva več.

Baje so komisarji dali tudi druge obljube, n. pr. da zadruge ne bodo odpirale novih poslovalnic, da se ne bodo snovale nove nabavljalne zadruge, da ne bodo ustanavljali novih združnih tovarn in podobno.

Vse to se dogaja ob času, ko se tudi z merodajnega mesta priznava, da skupna vsota vseh nabav, ki jih izvršujejo nemške konsumne zadruge, ne presega 4% vseh nabav v državi. Dogaja se ob času, ko so istočasno predlaga zakon o povišanju kupne moči v narodu. Kakor da se more kupna moč povišati, ako se ne poveča kupna moč vsakega posameznika. Izkušnja je pokazala, da so v dobi kapitalističnega režima samo zadruge mogle večati kupno moč ljudstva.

Iz vsega, kar je bilo povedano, sledi:

1. da nemško združništvo ni več svobodno;

2. da se nemško združništvo odvaja na pota, ki jih ne zahtevajo ne njegovo življenje, ne njegove potrebe;

3. da se zadrugam, posebno nabavljalnim, ovira njihov delokrog in njihov naravni razvoj.

Ta zaključek je žalosten in more biti poučen za vse, ki se radi lahkomišlno šopirijo na tuj račun in iz gole domišljavosti nadajo na vse strani. Ta zaključek pa kaže tudi, da potrebujejo zadruge močnega in resnega opomina: da obračajo svojo pozornost ravno onim, ki se mnogo bahajo s svojim „združnim“ oduševljenjem. Resničnemu, pravemu združništvu ni treba niti bahavosti, niti da žali druge, niti da komu preti. Združništvu je potrebno 1) nesebično delo, 2) tiho delo, 3) udano, pošteno delo.

Morda ta pouk ne more v celoti veljati za Nemce, ali so kraji, za katere velja polnoma.

Kako je s sanacijskim fondom?

Glede sanacijskega fonda, katerega u-stvaritev je bila sklenjena na glavni skupščini Zveze dne 4. junija 1934 v Ljubljani, vlada pri zadrugarjih precejšna nejasnost. To se je pokazalo zlasti sedaj, ko je Zveza poslala o tem vsem zadrugam posebno pismo, s katerim jim poroča o obremenitvi njihovega računa za polovico prispevka. Zato smatramo za potrebno, da damo v glasilu Zveze nekaj pojasnil. Naj jih preberejo one zadruge, k sreči maloštevilne, ki so obremenitvi ugovarjale.

1. Zakonita osnova.

Zakonito osnovo za fond daje uredba o zaščiti kreditnih zadrug in njihovih zvez z dne 22. novembra 1933 v čl. 6, ki pravi: „Združne zveze morejo po sklepu občnega zbora osnovati sanacijske fonde. V ta namen more zveza od včlanjenih zadrug pobirati do 10% letnega čistega dobička, poleg

tega pa more od njih, enkrat za vselej, pobrati 10% rezervnega fonda vsake včlanjene zadruge in sicer po poslednji letni bilanci. Poraba fonda se odredi po sklepu občnega zbora zveze.“

Ko je vlada izdajala zaščitne uredbe, se je zavedala, da bodo neugodne posledice splošne gospodarske krize in posebej hude denarne krize občutile tudi mnoge zadruge. Mnoge zadruge bodo od krize tako težko zadete, da jim bo sanacijska pomoč neobhodna. Vlada pa je v zakonu predvidela, da naj **združništvo kot ustanova za gospodarsko samopomoč najde pomoč za sanacije potrebne zadruge v samem sebi.** Zato je dala v uredbi poseben člen, po katerem naj združništvo po načelu solidarnosti v svojih zvezah ustvari sanacijske fonde. Ti sanacijski fondi naj v nujni sili nudijo pomoč najbolj potrebnim zadrugam.

2. Predlogi za ustanovitev sanacijskega fonda.

Zadruga, ki so vsled obče gospodarske krize prišle v težave, so prav hitro našle pot, katero jim je treba hoditi, da bi dobile najnujnejšo pomoč iz združništva na podlagi zgoraj cit. člena o sanacijskem fondu. Več zadrug je na podlagi § 24 Zvezinih pravil stavilo **samostalne predloge za dnevni red Zvezine skupščine o ustanovitvi sanacijskega fonda po čl. 6.** Ker imajo zadruga po čl. 24 pravico do samostalnih predlogov, je morala Zveza pravočasno stavljenе predloge upoštevati in staviti na dnevni red skupščine tudi točko 9: „Sklepanje o sanacijskem fondu po uredbi o zaščiti kreditnih zadrug in njihovih zvez z dne 22. 11. 1933 čl. 6“. Ni bila torej inicijativa Zveze, temveč inicijativa zadrug merodajna, da je prišlo to na dnevni red kot samostalen predlog po čl. 24 Zvezinih pravil.

3. Kdo je sklepal o sanacijskem fondu?

O sanacijskem fondu je sklepala glavna skupščina Zveze, ki je najvišji organ Zveze. Glavno skupščino tvorijo delegati zadrug, ki se izkažejo s pravnimi pooblastili. Kdor pogleda zapisnik oziroma poročilo o občnem zboru (gl. Nar. Gosp. št. 6. od 15. 6. t. l.), vidi, da se je ravno o tej točki dnevnega reda vršila najobsežnejša debata. Kljub tej tako obsežni debati pa **ni bilo proti ustanovitvi fonda kot takega niti enega glasu.** Debata se je v glavnem vršila le o tem, kakšen procent od rezerve in čistega dobička naj prispevajo zadruga v fond. Glasovanje se je izvršilo pod vodstvom skrutinatorjev, določenih od predsednika izmed delegatov zastopanih zadrug. Skrutinatorji so ugotovili, da je bilo oddanih vsega skupaj 1102 glasov, od katerih je bilo 33 praznih, 5 pa nepravilnih. Od veljavnih 964 glasov je bilo za 10%-ni prispevek 584 glasov, za 5%-ni

prispevek 480 glasov. Jasno je torej, da je bil sklenjen sanacijski fond na podlagi 10%-nega prispevka z znatno večino glasov pri popolnoma pravilnem glasovanju. Ugovor, češ da so nekatere zadruga poslale pooblastila, nezavedajoč se važnosti dnevnega reda, ne drži. Dnevni red je bil natančno objavljen že 15. maja t. l. in so vse članice, ker dobivajo Narodnega Gospodarja, bile točno obveščene o dnevnem redu. Zadruga, ki so dale pooblastilo, so ga dale svojemu pooblaščenču za celoten dnevni red glavne skupščine.

4. Kako glasi sklep?

Sklep o sanacijskem fondu, kakor ga je sprejela glavna skupščina Zveze 4. junija, glasi: „V smislu uredbe o zaščiti kreditnih zadrug in njihovih zvez z dne 22. novembra 1933, čl. 6, se ustanovi pri Zadržni zvezi v Ljubljani sanacijski fond, v kateri se pobere od vseh včlanjenih zadrug po bilanci z dne 31. decembra 1933 enkrat za vselej 10% od rezervnih fondov in isto tako enkrat 10% čistega dobička. Od onih zadrug, ki ne bilancirajo z 31. decembrom, se pobere gornje po zadnji bilanci. Glavna skupščina Zadržne zveze pooblašča odbor, da iz tega fonda v nujnih slučajih po svoji uvidevnosti pomaga zadrugam, ki so prišle v težkoče, in o tem poroča naslednji glavni skupščini.“

To je torej sklep najvišjega Zvezinega organa, Zvezine glavne skupščine in ta sklep je bil stavljen na dnevni red in sklenjen po predpisih zakona in pravil.

5. Ali so sklepi skupščine obvezni za včlanjene zadruga?

Razume se samo po sebi, da so sklepi glavne skupščine za vse v Zvezi včlanjene zadruga obvezni. Pravila Zveze stavlja obveznost sklepov v § 10 še pod posebno sankcijo, da se sme članica, ki se ne poko-

rava sklepom: Zvezine skupščine, izključiti. Seveda bo pa načelstvo zahtevalo izpolnitev pravoveljavne obveze od članice kljub izključenju. Izvršljivost sklepa Zvezine skupščine pa je utemeljena ne le v tem, da je bil napravljen pravoveljaven sklep skupščine, temveč tudi v tem, da ta pravoveljavni sklep ne vsebuje nič drugega kot to, kar je predvidela že uredba o zaščiti kreditnih zadrug in njihovih zvez. Zavednost in solidarnost pa bi morali voditi združno organizacijo po isti poti samopomoči, tudi če ne bi bilo uredbe o sanac. fondu.

6. Komu je namenjen?

Tudi to vprašanje je treba staviti, ker nekatere zadruge mislijo, da je fond namenjen Zvezi in se menda zaradi tega tako protivijo plačat. Zakon sam pa tudi sklep skupščine jasno povesta, **da je fond namenjen onim zadrugam, ki so ali bi prišle v težkoče.** Da bi bilo jamstvo za pravično razdeljevanje fonda tem večje, je za razpolaganje pooblaščno ne načelstvo Zveze, **ampak Zvezin odbor**, kateremu so sicer po pravilih pridržane le najvažnejše zadeve. In še Zvezin odbor mora o vsaki obremenitvi fonda polagati vsako leto račun Zvezini skupščini. **S tem so dana vsa jamstva, da se bo fond dobro upravljal in res skrajno previdno uporabljal.**

Mnenja smo, da bo ta fond porabljen ne v enem letu, ne za eno zadrugo, temveč da bo ta fond vrsto let ostal pri Zvezi in se bo dajalo v najnujših potrebah zadrugam sukcesivno. Načelo bo, da se zadrugam, potrebnim sanacije, **pač nekaj pomaga iz fonda, nekaj pa bo morala tudi dotična zadruga sama prispevati za sanacijo**, t. j. njeni člani in njeno načelstvo.

7. Zakaj pojasnujemo te stvari?

Zakon je bil jasen in objavljen v Nar. Gosp. Tudi sklep skupščine na podlagi zako-

na je bil jasen in isto tako objavljen v glasilu Zveze. Kljub temu smo smatrali ta **pojasnila za potrebna radi nekaterih zadrug, ki se zavedajo samo svojih pravic, odločno se pa postavijo proti vsakomur, ki bi jim naložil kake dolžnosti.** Tako je prišlo od par zadrug na Zvezo nekaj dopisov, da se človek čudi, kako malo je smisla za združno skupnost, za združno solidarnost, za vzajemno pomoč. Tako izgleda kakor bi vse to bile le fraze, negodne za življenje, po katerih se združno poslovanje ne sme ravnati. Celo vrsto izgovorov navajajo te zadruge, ki pa vsi skupaj ne držijo. Drži pač to, da je veliko pomanjkanje smisla za skupnost in da je geslo: „Vsi za enega, eden za vse“, nekaterim res samo fraza brez vsebine.

Mi pa vemo, da čednost ni le prazen glas, **ampak da je čednosti mogoče in potrebno izvrševati v življenju.** In po tem merimo veličino ljudi, koliko so v stanu v življenju izvrševati čednosti. Združna solidarnost in disciplina sta čednosti, ki veljata ne le za člane posamesne zadruge, ampak tudi za zadruge napram Zvezi. In po tem merimo veličino zadrug, koliko so v stanu v praktičnem življenju izvrševati načelo solidarnosti, vzajemne pomoči in discipline.

8. Vzor zavednosti.

Ni k sreči veliko število onih zadrug, za katere smo morali napisati to pojasnilo. Ogromna večina je vzela obremenitav za sanacijski fond brez vsakega ugovora in pripombe na znanje v zavesti, da so ta sklep in njega izvršitev združni organizaciji naložile težke gospodarske razmere. Moremo pa povedati tudi vspodbuden primer. V Starem trgu pri Ložu je posojilnica, ki je veliko že žrvovala za sanacijo tamkajšnje lesne zadruge in ki je v kraju, kjer sta pomanjkanje in beda res velika. In nekaj dni po gl. skupščini Zveze je prišel zastopnik te posojilnice, ki

je že toliko žrtvovala za združno skupnost, in naročil: „Obremenite nas za sanacijski prispevek!“ Vidi se jasno! Kdor je v težjih razmerah, ima več srca, več zavednosti, več pripravljenosti za žrtve radi skupnosti.

Iz našega združništva.

Sanacijski fond in knjiženje. Da se izvrši pri vseh zadrugah enotno in pravilno knjiženje prispevkov zadrug v sanacijski fond, pojasnujemo:

Z izvršenim prepisom prispevkov v skupni sanacijski sklad je okrnjena za $\frac{1}{10}$ le rezerva vsake poedine zadruge. Četudi tvori tak odpis za posamezne zadruge znižanje lastnega imetja (zgubo), knjigovodsko tega prispevka ne bomo izkazovali kot zgubo, odpis ali upravni strošek, temveč moramo z ozirom na dejstvo, da izkazujemo rezervo v bilanci pod pasivi in ozirom na način izpeljave v poslovnih knjigah za odpadajoči znesek obremeniti račun rezerve in odobriti tekoči račun z Zvezo. Zadruga, ki vodi enostavno razširjeno knjigovodstvo, bodo to premembo izkazale v dnevniku (razdelniku) pod prejemki kot dvig iz tekočega računa pri Zvezi ter pod izdatki v še prosti razpredelnici kot prispevek za skupni združni sklad. Za isti znesek bo vsaka zadruha znižala rezervo v bilanci. V računu zgube in dobička ta prememba ne pride v poštev.

Osebne vesti.

† **Peter Havtman.** Dne 9. oktobra t. l. je preminul zaslužni združni delavec, duhovni svetnik Peter Havtman, župnik na Dobrovi pri Ljubljani. Rodil se je 27. junija 1863 v Litiji. Dovršivši bogoslovne študije je deloval najprej v Črnem vrhu nad Idrijo, potem pa skoraj 19 let v Starem trgu

pri Ložu. Tu je l. 1895 ustanovil Kmetijsko hranilnico in posojilnico in Kmetijsko (konsumno) zadruho. Obe zadrugi je dolgo sam osebno vodil. Kasneje je sodeloval pri dobrovski hranilnici in posojilnici, pri Ljudski posojilnici v Ljubljani in pri Centralni vinarini. Veliko strokovno znanje ga je usposobljalo, da je z velikim uspehom izvrševal zaupne mu naloge. Ko je prišel v Starl trg pri Ložu, so se bili začeli dolgoletni boji slovenske preroditvene dobe, ki so pustili toliko sledov v naši kulturni in gospodarski zgodovini. Poln idealizma je stopil v zbor dr. Krekovihi združnih sotrudnikov in je na začrtani poti vztrajal kljub ogromnim težavam, ki so mu jih delali zagrizeni nasprotniki združne misli. Izpostavljen je bil hudim napadom in preganjanju, ali ni klonil, nasprotno, ti napadi so še večali njegovo odločnost in vztrajnost v delu za osvoboditev kmeta. „Gospod Peter“, kakor so ga ljudje imenovali, je dosegel veliko, ker je vse svoje življenje delal za ljudstvo pošteno in nesebično. Med možmi, ki so pomagali orati trdo ledino na našem domačem združnem polju, je stal v prvih vrstah in zato ga bodo zadrugarji ohranili v trajnem in hvaležnem spominu.

Literatura.

„Hitri računar“. G. Lovro Novak je že januarju 1932 izdal zbirko računskih tabel, ki so zelo pripravne ne le za računanje obresti, ampak tudi drugih računov z odstotki kot so diskonti, provizije, popusti, doklade k davkom, valute. Marsikom se bo na prvi pogled zdelo, da večina tabel praktično ne bo uporabna. Treba je le enkrat pregledati praktične primere, da se vidi, kako vsestransko je mogoče tabele uporabljati. Posojilnicam bo knjiga ob raznih računih zelo dobrodošla samo če enkrat pregledajo praktične primere, ki pokažejo način uporabe tabel.

Gospodarska zveza v Ljubljani no-

tira naslednje cene: Tomaževa žlindra baza 18%. Din 134—; rudninski superfosfat v vrečah po 50 in po 100 kg à Din 98—; kalijeva sol po 100 kg Din 156—, kostni superfosfat Din 118—; apneni dušik v pločevinastih bobnih Din 200—; apneni dušik v papirnatih vrečah Din 185—; kostna moka Din 100—; mavec (gips) Din 40—; nitrofoskal v vrečah Din 144; klajno apno Din 275; lanene tropine Din 1.80; modra galica Din 6—; žveplo Din 2.60. Pri vagonem odjemu se cene za gnojila in cement znatno znižajo na franco vsaka postaja. Mlatilnice s tresali in reto Din 4.100—; slamoreznice Din 1.700 do 2.000; čistilnik 10 sit Din 1.500; plugi Din 500 do Din 940; reporeznica M. R. Din 550; trijerji Din 2.000 do 3.500; mlatilnice na ročni pogon Din 2.200; robkači Din 900; sadni mlini Din 1.400 do Din 1.700; brzoparilniki Din 1.050 do Din 2.800; kosilni stroji Din 2.000; travniške brane z zvezdnatimi členki Din 900; travniške brane z jeklenimi špicami Din 800; patent motike „Rapp“ Din 70—. — Nitrofoskal, apneni dušik pri najmanjšem odjemu 5000 kg franko vsaka postaja. Modra galica iz tovarne „Zorka“ po konkurenčnih cenah.

Manufakturo vseh vrst po ugodnih cenah tudi prouč plačilo s hranilnimi knjižicami članic „Zadružne zveze“ nudi Oblasnica za Slovenijo v hiši Gospodarske zveze.

POSLOVNE KNJIGE IN TISKOVINE.

Vse članice opozarjamo, da ima Zveza v zalogi vse knjige in tiskovine, kakor jih zahteva poslovanje kreditnih, blagovnih, produktivnih in drugih vrst zadrug. — Mnoge tiskovine nudijo za poslovanje znatno olajšanje in zagotavljajo pravilnost kot npr. zapisnik o obnem zboru, vloga na sodišče, rač. zaključek. — Zveza ima v zalogi tudi vse pisarniške potrebščine, kot npr. svinčnike, peresa, pečatni vosek, papir, pivnike, registratorje, preluknjače itd. — Zveza z naročanjem na debelo zasigura tudi najnižje cene.

V sledečem podajamo cene za najvažnejše tiskovine (I.), knjige (II.) in vzorna pravila (III.):

I.		Komad			Komad
Rač. zaključki za hranilnice in posojilnice	Din	—50	Knjiga tekočih računov 50 listov	Din	40—
za blagovne zadruge	—50		Knjiga tekočih računov 100 listov cel gradl	72—	
Zapisnik o rednem obnem zboru	—50		200 " celo plat.	120—	
Vloga na sodišče (sprememba v načelstvu, ali prememba pravil)	—50		Amerikanski journal za blagovne zadruge	180—	
Izpiski iz knjige hranilnih vlog ož. posojil	1—		" nova izdaja	230—	
Obvezne izjave za dolžnike	—40		Knjiga denarnih listkov 100 strani	15—	
Tiskovine za izvl. tek. rač.	—30		200 " " "	25—	
Zadolžnice na poročstvo	—75		Knjiga pristopnic 50 listov	12—	
Zadolžnice na vknjižbo	—75		100 " " "	16—	
Zadolžnice na amortizacijo	—75		200 " " "	34—	
Prošnje za posojilo	—50		" Straca" 100 listov Din 65—, 50 listov	40—	
Pogodba za kredit v tek. rač.	—75		Blagovni skontro 100 listov	75—	
Obrestne tabele (na kartonu 3 1/2% do 6%)	2—		Blagovni skontro 50 listov	45—	
6 1/4% do 7% (na papirju)	3—		Nakupna prodajna knjiga 100 listov	75—	
7 1/2% do 8 1/2%	3—		Nakupna prodajna knjiga 50 listov	45—	
9% do 10%	3—		Blago oddajni bloki	22—	
Listek za izplačilo vloge	—10		Vložni zapisnik 50 listov Din 30, 100 listov	50—	
Listek za izplačilo posojila	—10		Vložni zapisnik 200 listov	90—	
Opomin dolžniku Din —10, Opomin porokom	—10		Hranilne knjižice (lično vezane v šagrinpapir)	4—	
Opomin za podaljšanje posojila	—15		" (vezane)	3—	
Zemljeknjižni predlog (list)	—40		" (broširane)	1—	
Pole za inventuro	—75		" (celo platno)	5-50	
Potrčila	—10		Zadružno-posojilne knjižice	3—	
Izpiski (nova tisk.) tek. rač.	—75		Nakupne knjižice	1-40	
Rač. zaključki (kartonirani po 20 komadov)	22—		Knjižice za imetnike tekoč. računa 16 list.	4-75	
za kreditne in nekreditne zadruge (zvezki)	—		Knjižice za električni tok	1-50	
Denarne kuverte	—65		Imenik zadružnikov 20 listov	20—	
Kuverte za dopisovanje z Z. Z.	—10		Imenik zadružnikov 30	25—	
Dopisnice za dopisovanje z Z. Z.	—05		Imenik zadružnikov 60	40—	
Mlekarske pole	—75		100	70—	
Tiskovine (priloge menični kredit)	—75		Knjiga porokov	20—	
Mape za zadolžnice	8—		Knjiga odstopnic (broširano)	6—	
Mape za ustanovne listine	12—		Sejni zapisniki	26—	
II.		Komad	100 listov	30—	
Knjiga hranilnih vlog 50 listov	Din 60—		Trgovske knjige z 2 kolonami	26—	
" " 100	105—		Indeksi	20—	
" " 150 celo platno	160—		Mlekarske knjižice	3-75	
" " 200 pol usnje	270—		Saldo-Konti na trdem papirju 50 listov	30—	
Knjiga posojil 50 listov	70—		" " " 100	50—	
" " 100	115—		III.		Komad
" " 150	155—		Pravila za hranil. in posojil. (Rajfeis.)	Din 2—	
" " 200 pol usnje	270—		Pravila za hranil. in posojil. (Schulz.)	2—	
Razdelnik za kreditne zadruge 50 listov	60—		Pravila za kmet. nabav. in prod. zadruge	2—	
" " 100	100—		Pravila za živinorejske zadruge	2—	
" " 150 celo pl.	135—		Pravila za kmetijska društva (strojne zadr.)	2—	
Razdelnik za nedenarne zadruge 24 listov	40—		Pravila za mlekarske zadruge	2—	
" " 50	60—		Pravila za zadružne elektrarne	2—	
" " 100	100—		Pravila za zavarovanje goveje živine	2—	
" " 200	170—		Pravila za strojne zadruge	2—	
Blagajniški dnevnik 100 listov	45—		Pravila za živ. selekcijske zadruge	2—	
Blagajniški dnevnik 200 listov celo platno	95—		Pravila za pašne in gozdne zadruge	2—	